

Xile

written by Josep M. Boixareu Vilaplana | 22 de novembre de 2025

Era a mitjans de març del 1975 quan m'envolava de l'aeroport de Lima en direcció a Santiago de Xile. Hauria volgut anar a Bolívia, però el meu cardiòleg m'ho havia desaconsellat car havia tingut algunes petites angines de pit i La Paz està a més de 3.600 m d'altura. Al cap d'una hora de sortir de Lima el pilot ens va avisar que, per raons tècniques, hauríem de fer escala a l'aeroport de l'Alto a La Paz. No ens havíem de preocupar perquè els que ho necessitéssim tindríem les mascaretes d'oxigen a la nostra disposició. A mi la il·lusió d'estar a Bolívia em pesava més que no pas el risc de l'alçària. Quan vam aterrar, van obrir les portes i ens van deixar descordar els cinturons de seguretat, llavors el primer que se'm va acudir va ser baixar a la terminal per passejar fins que ens fessin tornar a embarcar. Però desil·lusió! La policia boliviana no ens permetia sortir de l'avió.

Jo me'n vaig anar a prendre l'aire a la petita plataforma que hi ha al capdamunt de l'escala de l'avió on no hi havia ningú, només hi passaven els pilots que sí que podien baixar i pujar. Ara bé, el panorama que es contemplava des del meu mirador era fantàstic. Estàvem a més de 4.000 m i es veien els pics nevats dels Andes a la mateixa alçada, la vista se m'hi perdia i el temps em passava sense adonar-me'n. En un moment determinat em vaig recordar que a cada país que anava comprava una nina típica per a la meva filla que aleshores devia tenir uns cinc o sis anys. Com que no podia baixar, li vaig demanar a un dels pilots si me'n podria comprar una a la botiga de *souvenirs* de la terminal; s'hi va prestar molt amablement. Li vaig donar uns dòlars i al cap de poc va pujar amb la nina. Quan vaig entrar a l'avió per guardar-la em vaig adonar que gairebé tothom estava ajagut als seients o amb la mascareta d'oxigen posada. Jo no havia pensat més en l'oxigen, en els 4.000 m, ni en el que m'havia dit el cardiòleg. Al cap de poc i després

d'un parell d'hores vam envolar cap a Santiago de Xile.

Vam arribar a Santiago que ja fosquejava. Mentre esperava per recollir la maleta em van cridar l'atenció uns policies joves de paísà que jugaven amb les pistoles com si fossin aquelles bitlles que fan servir els malabars al circ; no em va fer gens de gràcia. Manava el general Pinochet des de feia un parell d'anys. El taxi em va dur fins a l'hotel Carrera situat a la plaça de la Moneda davant del palau presidencial del mateix nom i residència de l'esmentat general-dictador. Era tard i em van dir que a aquelles hores ja no servien sopars. Tan sols podia anar a la terrassa de dalt de tot i allí prendre alguna beguda. Així ho vaig fer. Em van oferir un *pisco sour*. Com que llavors no sabia què era aquella beguda m'ho van explicar. És una barreja del licor pisco, suc de llimona, xarop de goma i clara d'ou tot batut amb gel en una coctelera. El vaig assaborir amb delectació i me'n vaig anar a dormir com un angelet. L'endemà començava la feina.

El meu pare m'havia fet una llista de les llibreries i distribuïdors que convenia visitar. Vaig començar per una llibreria molt especial, La Feria del Libro. No recordo el nom de l'amo que em va rebre al seu immens despatx amb el primer bany de realitat. Darrere seu una gran pintura a l'oli del general Pinochet, ja sabia el que s'hi donava. Després de la conversa em va mostrar perquè la seva llibreria es deia La Feria del Libro. Davant de la botiga hi havia una extensa varietat d'estands que feien la sensació d'una veritable fira, només que aquella era fixa. Tot seguit vaig anar a visitar un client que era alhora llibreter i distribuïdor. Em van fer pujar al seu despatx i l'escena es va repetir; darrere l'amo, del qual tampoc en recordo el nom, una pintura d'uns dos metres d'alt del tal Pinochet. Vaig pensar que a Santiago hi devia haver un pintor que es guanyava la vida pintant el dictador.

A la tarda vaig anar a visitar un client que es dedicava a la venda a terminis, *placismo* que en deien allà, eren un parell

de socis que tenien un gran magatzem i compraven llibres en certa quantitat i eren complidors en els pagaments. Em van explicar com funcionaven; no vam parlar de política, i jo, després de les experiències viscudes, no vaig gosar tocar el tema. Al vespre em van convidar a sopar en un restaurant elevat amb vistes a Santiago. Em van fer provar els *locos*, un marisc propi de la costa xilena que consisteix en una petxina d'una sola valva; em va recordar la vieira i em va agradar força. Durant el sopar vaig observar com els dos socis s'anaven mirant el rellotge sovint. En un moment determinat un d'ells va dir: *tenemos que marcharnos, hay toque de queda y a las diez hemos de estar en casa*. Jo no me n'havia assabentat. Em van deixar a l'hotel i ens vam acomiadar.

L'endemà havia de visitar la Llibreria Almendros. El meu pare m'havia posat en antecedents. Joaquin Almendros era un exiliat polític català que durant la República havia estat membre del comitè central del PSUC. Vaig pensar que amb ell sí que podria parlar de política. M'hi vaig presentar. Tenia la llibreria en un carrer molt transitat i molt ben nodrida de llibres encara que no gaire endreçats; treballava els nostres llibres. Sobre aquest tema vam estar xerrant molta estona. No sé com vam anar a parar al terreny polític. En algun moment jo vaig comentar que era una llàstima que amb el règim actual no hi hagués llibertat d'expressió. Ell va saltar: "Però si amb Pinochet es pot anar tranquil pel carrer, amb Allende això era una anarquia!" Em vaig quedar petrificat i amb la cua entre cames. Aquesta sorpresa sí que no me l'esperava.

Vaig anar a Xile algunes vegades més, en recordo dues especialment. Devia ser durant la dècada dels vuitanta que el Departament de Comerç de la Generalitat tenia un ens, que no en recordo el nom, dedicat al foment de les exportacions catalanes i que entre les seves accions n'hi havia una que consistia a buscar-te distribuïdors dels teus productes en els països on tenia delegació, un era Xile. Vaig presentar la documentació requerida per aquesta finalitat. El delegat de

l'ens català cercaria candidats a distribuïdor de llibres tècnics a Xile i quan els tingués em subvencionarien el viatge i l'hotel per anar a fer la selecció. Un cop allà, el delegat em va venir a rebre a l'aeroport i em va dur a l'hotel tot explicant-me el pla pel camí. Al mateix hotel on m'allotjava l'endemà hi hauria muntat un *show-room* (ho sento però li ho deien així) amb els llibres que l'editorial prèviament li havia enviat. En dues sessions de matí i tarda a la mateixa sala hi tindria una taula des d'on aniria examinant els candidats. L'endemà faria una darrera selecció entre el finalistes. Així ho vam fer. Van anar passant els candidats, jo els mostrava els nostres llibres de l'exposició i ells m'explicaven els seus interessos en la distribució, estructura de la seva empresa, garanties, etc. Al final de tot en vaig triar un; es tractava d'un pare i el fill que em van causar molt bona impressió; el nom comercial de l'empresa era Galileo Libros. El delegat va proposar un contracte tipus que jo vaig adaptat al nostre cas. Per cert, aquell delegat era un pinochetista fins a la medul·la quan Pinochet ja no sé on parava. Ell i la seva dona una nit em van portar a sopar amb espectacle de l'illa de Pasqua. Va estar bé. Galileo va resultar ser gent seriosa però d'escassa venda. A l'època, el mercat xilè no donava per a més.

El tercer viatge que narraré també va ser una mica singular per raons diferents del primer. Devia ser l'any 1998 quan el Ministeri de Comerç espanyol va organitzar una missió d'empresaris a Xile presidida pel llavors president del govern de Madrid José Maria Aznar. Al sector editorial li va tocar anar-hi dos representants. La Federación Española de Gremios y Asociaciones de Editores va acordar que hi anés un representant del Gremi de Madrid i un del de Catalunya. El de Madrid va triar el seu president i president de l'editorial SM, l'amic Juan de Isasa, i el de Catalunya em va triar a mi que era vicepresident del Gremi de Catalunya. Amb Juan de Isasa ens vam trobar a l'aeroport de Madrid i vam embarcar cap a Buenos Aires en primera classe, pagava el *gobierno*. A Bs As

vam fer escala i vam empalmar amb el vol cap a Santiago de Xile, també en primera classe. Les tres o quatre vegades que he volat a Amèrica en primera classe o en *business* no ha estat mai per compte meu ni de l'editorial. A Santiago ens esperaven el delegat de SM a Xile i, com que Juan i jo ens estàvem al mateix hotel, ens hi van portar junts. El programa de la missió comercial no era gaire atapeït, així que ho vaig aprofitar per visitar alguns clients.

Em centraré, però, en un parell o tres d'actes de la missió comercial. Un va ser als jardins de l'ambaixada espanyola on hi van assistir membres de la colònia espanyola, convidats xilens i diplomàtics de diferents països. Allí em vaig adonar de com cuejava encara pel país el "pinochetisme". Vaig arribar a la conclusió que Xile estava molt dividit en dues parts: l'ultradreta i l'ultraesquerra. Vam tenir també un dinar a la Cambra de Comerç on vaig compartir taula amb un personatge espanyol del que no en recordo el nom, però que estava refugiat a Xile per pertànyer als GAL i estar amenaçat per ETA. No m'ho va dir ell, sinó una altra persona. Em va recomanar que quan sortís comprés a la botiga lliure d'impostos de l'aeroport una marca determinada de pisco.

L'acte més solemne va ser el sopar de comiat a la missió espanyola que va tenir lloc al pati central del *Palacio de la Moneda*, seu de la Presidència del país. Llavors el president era el demòcrata cristià Eduardo Frei. A mi em va tocar estar en una taula amb empresaris xilens que no tenien res a veure amb el sector del llibre. No recordo de què vam parlar. A l'hora del cafè em va venir a buscar a la taula Juan de Isasa tot dient-me: *Vente a charlar un rato con los presidentes... Sí, sí*, con Aznar i Frei. Llavors vaig recordar que l'amic Juan havia sigut professor d'Aznar al Colegio del Pilar de Madrid. L'editorial SM era i és dels Marianistes i Juan de Isasa era d'aquesta congregació. Em va dur a un reservat on em van presentar els dos presidents. Tots quatre vam estar xerrant una estona de coses intrascendents. Un moment que Juan

intervenia, Aznar es va adreçar a Frei dient-li: «Vete con cuidado con éste porque una vez me expulsó de classe». El millor del sopar. En acabar la tertúlia i sortir al pati, ja estava gairebé buit. Amb un taxi, Juan i jo vam anar a l'hotel tot comentant la jugada pel camí. Era la darrera nit a Santiago de Xile. L'endemà de tornada cap a casa.

Hauria volgut conèixer millor aquell país tan llarguerut, però mai vaig passar de la capital Santiago. M'hauria agradat especialment visitar els observatoris astronòmics de l'altiplà del desert d'Atacama i contemplar aquell cel net de contaminació i atapeït d'estels. Em conformaré acabant les meves estades a Xile amb el paràgraf final del poema de Pablo Neruda *Amor América*:

*Tierra mía sin nombre, sin América,
estambre equinoccial, lanza de púrpura,
tu aroma trepó por las raíces
hasta la copa que bebía, hasta la más delgada
palabra aún no nacida de mi boca.*